بسم الله الرّحمن الرّحیم

درس دوم: توطئه‌ای به نام بازی

خلاصه مفصل برای تدریس حداقل ۳۰ دقیقه‌ای

بخش اول: روایت

۱. آغاز توطئه برادران یوسف

داستان از جایی ادامه پیدا می‌کند که برادران یوسف تصمیم گرفته‌اند او را از خود دور کنند. آنان برای رسیدن به هدف خود، ابتدا باید پدرشان حضرت یعقوب(ع) را قانع کنند که یوسف را همراه آنان به صحرا بفرستد.

برادران با ظاهری خیرخواهانه نزد پدر می‌روند و می‌گویند:

« چرا تو به ما اعتماد نمی‌کنی؟ ما خیرخواه یوسف هستیم و بد او را نمی‌خواهیم.»

سپس برای جلب اعتماد پدر، بازی کردن و تفریح را بهانه می‌کنند و می‌گویند یوسف را با خود به چمنزار می‌برند تا بازی کند و آنان نیز مراقب او خواهند بود. کتاب در همین نقطه یک هشدار تربیتی بسیار مهم مطرح می‌کند:

گاهی کسانی که قصد ضربه زدن به انسان را دارند، با ظاهر خیرخواهی، بازی، تفریح و وعده‌های دروغین وارد می‌شوند. بنابراین هر پیشنهاد جذابی الزاماً خیرخواهانه نیست .

نکته تربیتی اول

ظاهر یک پیشنهاد، دلیل درست بودن آن نیست.

نوجوان باید یاد بگیرد پیش از پذیرفتن پیشنهاد دیگران، درباره نیت، پیامد و مسیر آن فکر کند.

۲. حضرت یعقوب نگران است

حضرت یعقوب(ع) نگران یوسف است. نگرانی او از این است که در صحرا گرگ به یوسف حمله کند. برادران برای از بین بردن این نگرانی می‌گویند:

ما گروه نیرومندی هستیم و اگر با وجود ما اتفاق برای یوسف بیفتد، بسیار بد خواهد بود. در نهایت حضرت یعقوب رضایت می‌دهد و یوسف همراه برادران راهی صحرا می‌شود .

در اینجا یک نکته ظریف وجود دارد:

برادران برای رسیدن به هدف نادرست خود، از اعتماد پدر استفاده کردند.

۳ .رسیدن به چاه

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

برادران آن‌قدر از خانه دور می‌شوند تا به چاهی که از قبل برای نقشه خود در نظر گرفته بودند می‌رسند.

یوسف در ابتدا تصور می‌کند آنان برای برداشتن آب به کنار چاه آمده‌اند؛ اما ناگهان متوجه رفتار خشونت‌آمیز آنان می‌شود.

برادران او را می‌کشند، پیراهنش را از تنش درمی‌آورند و با تهدید چاقو، او را در چاه می‌اندازند.

چاه آن‌قدر عمیق نیست که یوسف در آن جان خود را از دست بدهد، اما او تنها، هراسان و در تاریکی چاه رها می‌شود .

نکته تربیتی دوم

اینجا دانش‌آموز باید تفاوت دو رفتار را ببیند:

برادران :فریب، خشونت، خیانت و ظلم

یوسف :مقاومت، امید و ارتباط با خدا

۴ .یوسف در چاه؛ نقطه اوج تربیتی روایت

این قسمت، به نظر من، مهم‌ترین بخش روایت برای تدریس است.

کتاب از دانش‌آموز می‌خواهد خود را در شرایط یوسف تصور کند:

تنها هستی؛ در چاه گرفتار شده‌ای؛ در وسط بیابان هستی؛ کسانی که به آنان اعتماد داشتی، به تو خیانت کرده‌اند؛ و در ظاهر هیچ راه نجاتی نداری.

سپس کتاب از این موقعیت برای ورود به یک پیام عمیق تربیتی استفاده می‌کند:

مشکل، پایان راه نیست.

ممکن است انسان در زندگی خود نیز احساس کند در «چاه مشکلات» گرفتار شده است و کسی برای کمک به او وجود ندارد. اما حضرت یوسف در چنین شرایطی خودش را نباخت و دل به خدا سپرد .

۵ .مناجات یوسف و امید به خدا

حضرت یوسف در آن شرایط دشوار به خداوند پناه می‌برد و با خدا مناجات می‌کند.

نکته اصلی این قسمت این است که:

خداوند فقط در کنار انسان در شرایط خوب نیست؛ در سخت‌ترین لحظات زندگی نیز می‌توان با او ارتباط داشت.

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

یوسف باور داشت خدایی که در خانه و کنار پدر با او بوده، اکنون نیز در بیابان و در عمق چاه با اوست. همین باور باعث می‌شود امید خود را از دست ندهد .

کتاب نتیجه می‌گیرد:

اگر در «چاه مشکلات زندگی» گرفتار شدیم، می‌توانیم آن را فرصتی برای ارتباط با خدا، سخن گفتن با او و درخواست یاری از او بدانیم.

مناجات با خدا در اینجا به عنوان اتصال به مبدأ قدرت معرفی می‌شود؛ ارتباطی که به انسان امید و توان ادامه دادن می‌دهد .

پیام بسیار مهم برای دانش‌آموز

مؤمن کسی نیست که هیچ مشکلی ندارد؛ مؤمن کسی است که در هنگام مشکل، امید و ارتباط خود با خدا را از دست نمی‌دهد.

۶ .دروغ بعد از جنایت

برادران پس از انداختن یوسف در چاه، برای پوشاندن جنایت خود نقشه دیگری می‌کشند.

آنها حیوانی را در صحرا به دام می‌اندازند و خون آن را بر پیراهن یوسف می‌ریزند تا وانمود کنند گرگ یوسف را خورده است.

سپس عمداً تا شب صبر می‌کنند تا نگرانی پدر بیشتر شود و خود را غمگین نشان می‌دهند.

وقتی نزد پدر برمی‌گردند، داستان دروغین خود را تعریف می‌کنند و می‌گویند:

در صحرا مشغول مسابقه بودیم، یوسف را کنار وسایل گذاشته بودیم و ناگهان گرگ آمد و او را خورد .

۷ .یک خطای اخلاقی چگونه خطاهای بعدی را ایجاد می‌کند؟

یکی از مهم‌ترین پیام‌های درس در همین قسمت قرار دارد.

برادران ابتدا با حسادت شروع کردند.

سپس:

حسادت ← توطئه ← فریب ← دروغ ← خشونت ← دروغ‌های بعدی

خود کتاب به این نکته تصریح می‌کند که وقتی انسان یک دروغ می‌گوید، برای پوشاندن آن ممکن است مجبور شود دروغ‌های بعدی را نیز بسازد .

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

بنابراین دانش‌آموز نخبه باید به این نتیجه برسد:

گناه معمولاً به صورت یک حادثه منفرد باقی نمی‌ماند؛ اگر انسان به‌موقع متوقف نشود، ممکن است یک خطا، خطاهای بزرگ‌تری را به دنبال خود بکشاند.

۸. خطر همنشین بد

کتاب سپس از داستان برادران یوسف به موضوع همنشین بد می‌رسد.

وقتی چند نفر با یکدیگر تصمیم به انجام کار نادرست می‌گیرند، ممکن است احساس کنند چون «همه با هم هستند»، انجام آن کار آسان‌تر و کم‌خطرتر است.

در این حالت، افراد کمتر به عاقبت کار خود فکر می‌کنند.

همنشین بد نیز تلاش می‌کند دیگری را با خود همرنگ کند و او را به گناهانی که خودش انجام می‌دهد بکشاند. وقتی هر دو آلوده شدند، در گناه کردن به یکدیگر کمک می‌کنند .

پیام کاربردی برای نوجوان

انتخاب دوست فقط انتخاب یک «همراه برای تفریح» نیست؛ انتخاب دوست می‌تواند بر فکر، تصمیم، رفتار و آینده انسان اثر بگذارد.

پس دانش‌آموز نباید فقط بگوید:

« دوستم آدم خوبی است. »

بلکه باید به رفتارها و حرف‌های او توجه کند.

۹. نقش ایمان به خدا در جلوگیری از خطا

کتاب در «ایستگاه تفکر» سؤال مهمی مطرح می‌کند:

اگر برادران یوسف به خدا و تدبیر او ایمان داشتند، رفتارشان چگونه تغییر می‌کرد؟

پاسخ تربیتی این سؤال این است که ایمان واقعی باید در انتخاب و رفتار اثر بگذارد.

اگر انسان باور داشته باشد خداوند ناظر بر اعمال اوست و برای زندگی او تدبیر دارد، دیگر برای رسیدن به خواسته خود به هر وسیله‌ای متوسل نمی‌شود.

۱۰. رفاقت سمی؛ نمونه‌ای دیگر از اثر دوست

پس از داستان اصلی، کتاب با روایت »رفاقت سم «همین موضوع را در نمونه‌ای دیگر نشان می‌دهد.

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

در آغاز دعوت پیامبر اسلام(ص)، حضرت محمد(ص) تلاش می‌کرد مردم را از شرک، بت‌پرستی و خرافات دور کند. او برای هدایت مردم فقط از یک روش استفاده نمی‌کرد، بلکه از نصیحت، مناظره، بحث علمی، رفاقت و مدارا استفاده می‌کرد .

یکی از افراد، عُقبه، با وجود مشرک بودن، به پیامبر علاقه داشت و تحت تأثیر صداقت و شخصیت ایشان قرار گرفته بود.

در یک مهمانی، پیامبر حاضر نمی‌شود غذا بخورد مگر اینکه عُقبه به یگانگی خدا و نبوت ایشان گواهی دهد. عُقبه مسلمان می‌شود .

اما دوست صمیمی او، ابی‌خلف، از این اتفاق ناراحت می‌شود و عُقبه را تحت فشار قرار می‌دهد. عُقبه برای حفظ دوستی با او، از پیامبر فاصله می‌گیرد و حتی دست به رفتاری توهین‌آمیز می‌زند و از دین خود برمی‌گردد. سرانجام در جنگ بدر در صف دشمنان اسلام قرار می‌گیرد و کشته می‌شود .

پیام این روایت

گاهی یک رفاقت ناسالم می‌تواند انسان را از یک تصمیم درست دور کند.

بنابراین انتخاب دوست، موضوعی سطحی و ساده نیست.

جمع‌بندی قسمت روایت

اگر بخواهیم کل روایت را برای دانش‌آموزان نخبه در یک نقشه مفهومی خلاصه کنیم:

حسادت برادران
↓
تصمیم به کنار زدن یوسف
↓
فریب پدر با ادعای خیرخواهی
↓
استفاده از عنوان بازی و تفریح
↓
انداختن یوسف در چاه
↓
ساختن دروغ جدید برای پوشاندن خطا
↓
گرفتاری بیشتر در زنجیره گناه

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

در مقابل:

گرفتاری یوسف

↓

تنهایی و ترس

↓

از دست ندادن امید

↓

مناجات با خدا

↓

اعتماد به حضور و تدبیر الهی

↓

مقاومت و امید به نجات

بخش دوم: احکام

« مردم‌آزاری »

در بخش احکام، کتاب از یک موقعیت کاملاً روزمره شروع می‌کند تا دانش‌آموز متوجه شود احکام فقط مربوط به مسائل عبادی مانند نماز و روزه نیستند. خود کتاب در مقدمه نیز تأکید کرده که احکام باید به شکل کاربردی و موقعیت‌محور در سبک زندگی مطرح شوند .

موضوع این بخش:

« مردم‌آزاری »

داستان با ماجرای جوانی به نام فرهاد مطرح می‌شود که در مراسم عروسی خود رفتارهایی داشته و پدرش مرتب به او تذکر می‌داده که مراقب باشد همسایه‌ها اذیت نشوند.

در مراسم، سروصدا، رفت‌وآمد، ساز و آواز و سپس همراهی ماشین عروس و توقف در مسیر باعث ایجاد مزاحمت برای دیگران می‌شود.

فرهاد تصور می‌کند چون هدفش شادی و فیلمبرداری از مراسم بوده، کار نادرستی انجام نداده است.

اما حاج‌آقا برای او توضیح می‌دهد که اگر شادی انسان موجب اذیت و سلب آرامش دیگران شود، مردم‌آزاری است .

۱. چرا مردم‌آزاری حرام است؟

کتاب دو دلیل اصلی مطرح می‌کند:

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

دلیل اول: سرپیچی از دستور خدا

مردم‌آزاری حرام است، زیرا خداوند از چنین رفتاری نهی کرده است.

دلیل دوم: بی‌توجهی به حقوق اجتماعی دیگران

انسان فقط در برابر خدا مسئول نیست، بلکه باید حقوق دیگران را نیز رعایت کند .

بنابراین:

آزادی من تا جایی محترم است که موجب تضییع حق و آزار دیگران نشود.

۲ .اسلام با شادی مخالف نیست

این نکته برای نوجوانان بسیار مهم است.

کتاب نمی‌گوید:

»شادی نکنید«.

بلکه می‌گوید:

اسلام با شادی مخالف نیست؛ با شادیِ حرام و شادی‌ای که همراه با مردم‌آزاری باشد مخالف است .

پس باید میان:

شادی سالم و شادی همراه با آزار دیگران تفاوت گذاشت.

۳ .نمونه‌های مردم‌آزاری

کتاب عمداً نمونه‌هایی کاملاً معمولی مطرح می‌کند تا دانش‌آموز متوجه شود مردم‌آزاری همیشه یک رفتار بسیار بزرگ و آشکار نیست.

نمونه اول

صحبت کردن دانش‌آموز با همکلاسی هنگام تدریس و برهم زدن تمرکز دیگران.

نمونه دوم

نگه داشتن آسانسور در یک طبقه به شکلی که موجب معطلی دیگران شود.

نمونه سوم

صحبت با صدای بلند در نزدیکی جلسه امتحان و از بین بردن تمرکز دانش‌آموزان.

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

نمونه چهارم

دود سیگار در محیط‌های عمومی.

نمونه پنجم

پخش صدای بلند ضبط خودرو و سلب آرامش مردم.

این نمونه‌ها در کتاب برای رساندن یک پیام مهم آمده‌اند:

مردم‌آزاری می‌تواند در رفتارهای به ظاهر کوچک و عادی ما نیز اتفاق بیفتد .

۴ .معیار تشخیص مردم‌آزاری

یکی از زیباترین نکات تربیتی این بخش، قاعده‌ای است که کتاب مطرح می‌کند:

آنچه برای خودت می‌پسندی، برای دیگران نیز بپسند؛ و آنچه برای خود نمی‌پسندی، برای دیگران نیز نپسند.

یعنی:

اگر دوست ندارم کسی آرامشم را بر هم بزند،
من هم نباید آرامش او را برهم بزنم.

اگر دوست ندارم کسی در زمان مطالعه مزاحمم شود،
من هم نباید هنگام مطالعه دیگران مزاحم آنان شوم.

اگر دوست ندارم کسی با سروصدای زیاد آسایش مرا بگیرد،
من هم نباید چنین کاری انجام دهم.

کتاب این قاعده را در زندگی فردی و اجتماعی بسیار کاربردی می‌داند .

۵ .نگاه اسلام به آزار دیگران

در این بخش، کتاب به سخنان امام صادق(ع) استناد می‌کند و بر اهمیت نرساندن آزار به دیگران تأکید دارد. حتی در یکی از تعابیر، نیکوکاران کسانی معرفی می‌شوند که آزارشان به مورچه‌ای هم نمی‌رسد .همچنین در حدیث دیگری، آزار دادن مؤمن بسیار جدی تلقی شده است .

بنابراین دانش‌آموز باید بفهمد:

اخلاق اسلامی فقط انجام کارهای خوب نیست؛ گاهی نیکی یعنی اینکه اصلاً موجب آزار دیگران نشویم.

۶ .یک نکته مهم فقهی درباره تلاوت قرآن با بلندگو

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

کتاب در قسمت «پرسش و پاسخ» یک موقعیت کاربردی مطرح می‌کند:

آیا پخش تلاوت قرآن از بلندگوی مسجد در مراسم ترحیم یا زمان‌های دیگر اشکال دارد؟

پاسخ کتاب:

اگر موجب آزار دیگران شود، جایز نیست.

اما پخش تلاوت قرآن برای چند دقیقه پیش از اذان، در صورتی که موجب آزار همسایگان و اهل محل نشود، اشکالی ندارد .

این مثال برای دانش‌آموز بسیار مهم است، چون نشان می‌دهد:

حتی یک کار مقدس و ارزشمند، اگر به شکلی انجام شود که حق دیگران را ضایع کند، نمی‌تواند مجوز مردم‌آزاری باشد.

جمع‌بندی نهایی ۳۰ دقیقه تدریس

برای اینکه این مطالب در ذهن دانش‌آموزان منسجم شود، کل این قسمت در پایان کلاس در چهار پیام طلایی جمع شده است:

پیام اول

هر پیشنهاد جذابی، خیرخواهانه نیست.

ممکن است «بازی»، «تفریح» یا «رفاقت» وسیله‌ای برای فریب انسان شود.

پیام دوم

دوست و همنشین بر رفتار و سرنوشت انسان اثر می‌گذارد.

همنشین بد می‌تواند انسان را قدم‌به‌قدم وارد مسیر نادرست کند .

پیام سوم

در چاه مشکلات، امید را از دست نده و ارتباطت را با خدا قطع نکن.

حضرت یوسف در تاریک‌ترین شرایط، خدا را فراموش نکرد و همین نقطه، یکی از اصلی‌ترین پیام‌های تربیتی روایت است .

پیام چهارم

شادی و آزادی ما نباید موجب آزار و تضییع حقوق دیگران شود.

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس

مردم‌آزاری حرام است و رعایت حقوق اجتماعی دیگران بخشی از زندگی دینی است .

فرمول نهایی درس دوم برای دانش‌آموز نخبه

فریب را بشناس ⟶ دوستت را آگاهانه انتخاب کن ⟶ قبل از عمل به پیامدها فکر کن ⟶ در مشکلات به خدا تکیه کن ⟶ امیدت را حفظ کن ⟶ به دیگران آزار نرسان.

دانلود از وبسایت و اپلیکیشن پادرس